

Litteratur

THEDE PALM:

En viskning på triumfvagnen

I Stig Strömholms nya bok "Motskäl" (Norstedts) finns en kvick, lättläst och samtidigt tankeväckande essä kallad "Sju små hem", vilken det förra året var ett nöje att publicera. Den trycktes nämligen här i Svensk Tidskrift, årg 1978 nr 5/6. När den nu återfinns i en bok, hade det varit trevligt om författaren angivit var den förekommit tidigare och för första gången.

Det är inte bara omsorg om Svensk Tidskrift (och dess behov av reklam) som förestavat detta omdöme. När en samling av essäer visar sig innehålla sådana i mycket olika stilarter, undrar en läsare hur detta kunnat gå till. Förklaringen är att den mångfrestande författaren skriver på olika sätt – och detta av goda skäl – om han avser att publicera i en tidning eller i en tidskrift eller kanske i en festskrift till en lärd kollega. I förordet till "Motskäl" läses att "den tunna volymen", vilken dock är en bok på 230 sidor, i allt väsentligt innehåller tidigare ofentliggjorda artiklar. Mera meddelas inte. Inte ens åren då artiklarna författats finns angivna. Läsaren kan förledas att, säkerligen felaktigt, tro att Strömholm menar att de är helt aktuella. Men det senaste ordet kan knappast ha kommit med i alla ifrågavarande ämnen. "Vår historielösa tid" hade förmodligen sett annorlunda ut om Strömholm läst en magistral artikel av Sten Carlsson i Svenska Dagbladet den 30 maj i år. Nu är ju detta inte att begära, vilket heller ingen hade tänkt på att göra om Strömholms essä avslutats med dateringen 1975 (tr i Svensk Tidskrift 1976).

I sitt lågmälda och välformulerade företal har Strömholm ansett sig böra försvara sin stil. Nu är han utan tvivel en framstående stilist. Han har en oftast lycklig förmåga att finna slående och instruktiva bilder – oftast, ty ibland blir de alltför subtila för att i varje fall omedelbart kunna begripas. Författaren kan nu invända, att han inte alltid förutsätter ett omedelbart begripande. Han försva-

rar sig i företalet mot att han i sin bok "Sverige 1972" skall ha använt för långa meningar. "Det finns förlopp och sammanhang, som bäst skildras genom långa meningar, där bisatsernas anordning och inordning i huvudsatser och i varandra svarar mot verklighetens komplexitet" (sid 6). Hans kritiker torde inte utan vidare acceptera denna eleganta argumentering. Tvärtom kan de mena, att den som för en läsare vill beskriva en invecklad verklighet inte därför skall ha privilegiet att få inveckla sig själv i sina egna språkliga konstruktioner. Läsarens förmåga att gissa gåtor är måhända begränsad. Varför inte försöka hjälpa honom?

Ett exempel må tillåtas. Det gäller lag och ordning, och Strömholm konstaterar att det finns minoriteter för vilka ordningen ter sig som förtryck. Han fortsätter:

Men någonstans – möjligt att fixera endast med måttans och det samhälleliga omdömet's precisa slagruta – slingrar en gräns med ojämn sträckning, varierande från fall till fall: när en tillräckligt stor, "normal" grupp uppfattar en tillräckligt omfattande del av "ordningen" som uttryck för den ordningsbevarande gruppens särintressen på andras bekostnad, eller helt enkelt som en påtvungen orimlighet, då utgör också hänvisningar till "lagen och ordningen" med de positiva övertoner dessa ord tagit åt sig under en lång utveckling åtminstone början till en språkförfalskning.

Jag vet för litet om de faktiska situationer där "lag och ordning"-kampanjer satts in och dragit med sig den negativa associationsbelastning som termerna fått i svensk debatt för att kunna avgöra om det beklagliga svedjebruket av ordförrådet börjat redan där. Det är inte heller någon sakligt avgörande fråga (sid 36).

Det är möjligt. Men att tex en grupp mo-

dernt inriktade människor i dagens Iran i första hand ser det som en språkförfälskning att de blir uppmanade att följa av ayatollah Khomeiny fastslagen lag och ordning, kan väl diskuteras. Vad beträffar bilden om "det beklagliga svedjebruket av ordförrådet" kan jag däremot inte diskutera den, eftersom jag inte förstår den.

Detta är inte bara småaktig kritik. Det är anteckningar i kanten på en bok som i hög grad rekommenderas till läsning och som vinner på omläsning. Strömholm har en ovanlig förmåga att på ett pedagogiskt klart sätt reda ut invecklade sammanhang, inte minst inom politiska och administrativa ämnen. Man bara önskar att han ville utnyttja denna förmåga mera än han gör. När han är som allra bäst, då producerar han en artikel som "Folkrörelserna och makten". Vi vet ju alla att ordet folkrörelse missbrukas. Socialdemokraterna har lagt beslag på både ordet och den maktställning, som ledningen av förmenta folkrörelser ger. I artikeln analyserar Strömholm utvecklingen och vart den kan leda. Han understryker den för makthavare obehagliga sanningen, att när folkrörelser utvecklas inom skyddet för en politisk maktapparat, har samhället både rätt och plikt att ställa krav på dem ifråga om öppenhet, redovisningar och rättssäkerhet. Det är framställningar och reflexioner som dessa

som gör att Strömholms artiklar ligger på så hög nivå. Dessutom märks det att han ofta är djupt engagerad – han skriver inte bara därför att han har lätt för sig.

Det är inte så många år sedan Stig Strömholm började en litterär bana vid sidan av sin professur och sitt arbete inom universitetsadministrationen. Han har författat två romaner med tidiga medeltidsmotiv och en med handlingen förlagd i en genomsocialiserad framtid. Han har arbetat med litterära essäer och med samhällskritik. Han har fått mycket erkännande i olika former, och denna recension har velat understryka att han är värd det.

Men låt också oss ett ögonblick tänka och uttrycka oss i bild och därvid välja framgångsrika romerska erövrars triumftåg. Bakom triumfatorn på hans vagn stod en slav, som viskade i hans öra: kom ihåg att du är en människa, *memento te hominem esse*. Triumfatorn torde ha varit försiktig och lät i slavens roll aldrig någon ung fanatiker uppträda, en som, då han lutade sig fram bakom sin herre, i glad yra kunde taga sig för att skära halsen av honom för att handgripligt demonstrera att en triumfator är människa och därmed dödlig. Slaven brukade därför vara en äldre herre, som dessutom inte viskade för ofta.